

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

**Методичні вказівки
для самостійної роботи студентів очної форми навчання
напряму підготовки 231
«Соціальна робота»**

ОДЕСА

2018

УДК 378.37

Рекомендовано до друку Вченою радою ФПРС.
Протокол № 3 від 19.06.2018 р.

Рецензенти:

Е.В. Піщевська кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, в.о. завідувача кафедри клінічної психології ФПРС ОНУ імені І. І. Мечникова;

О.О. Нікогосян, кандидат політичних наук, професор кафедри соціальних теорій ФПРС ОНУ імені І. І. Мечникова.

Укладач:

Гладченко С.В., в.о. завідувача кафедри соціальної роботи, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної роботи ФПРС ОНУ імені І.І. Мечникова

Г52 Гладченко С. В.

Історія соціальної роботи в Україні та за кордоном: методичні вказівки для самостійної роботи студентів напряму підготовки 231 «Соціальна робота» / С. В. Гладченко – Одеса: ФПРС ОНУ імені І. І. Мечникова, 2018 – 20 с.

УДК 378.37

© Гладченко С. В., 2018

Вступ

Курс «Історія соціальної роботи в Україні та за кордоном» займає важливе місце в системі підготовки спеціалістів в галузі організації і менеджменту соціальної роботи. За роки незалежності України соціальна робота пройшла кілька етапів становлення та розвитку. За цей час створено державну систему центрів соціальних служб для молоді, виникли різноманітні служби, ініціаторами яких стали як державні структури, так і громадські організації. Зараз підготовку соціальних працівників, підвищення професійної кваліфікації фахівців здійснюють понад 30 вищих навчальних закладів. Постійно зростає кількість наукових досліджень з цієї проблематики, виходять друком видання, в яких представлений як зарубіжний, так і національний досвід, теоретичні й практичні напрацювання. Регулярним стало обговорення різноманітних питань соціальної роботи на міжнародних, національних, регіональних конференціях, семінарах, «круглих столах». Ваговою складовою процесу становлення і розвитку соціальної роботи в Україні продовжують залишатися проекти й програми соціального спрямування, що здійснюються за допомогою міжнародних організацій.

Значний внесок у розбудову вітчизняної практики соціальної роботи зробили професійні об'єднання. Відразу за створенням у 1992 році Української асоціації соціальних педагогів і спеціалістів із соціальної роботи виникли Ліга соціальних працівників, ціла низка регіональних громадських організацій, що об'єднали фахівців соціальної роботи. Прийняття «Етичного кодексу спеціаліста із соціальної роботи України», сприяло переходу фахівців соціальної сфери на новий рівень який відповідає міжнародним стандартам та вимогам щодо даної галузі професійної діяльності.

Мета курсу полягає в тому, щоб надати студентам інформацію про основні етапи становлення і розвитку різних форм благодійної діяльності та інших видів соціальної допомоги, захисту та підтримки населення України і за

кордоном, її сутність і найважливіші напрямки вдосконалення і розповсюдження в сучасних умовах.

2. Завдання курсу

Завданнями курсу «Історія соціальної роботи України та за кордоном» є:

- охарактеризувати сутність історичного розвитку соціальної роботи;
- виділити і проаналізувати основні специфічні риси різних етапів становлення та розвитку соціальних та приватних закладів допомоги бідним в історії українського суспільства;
- розглянути особливості діяльності сучасної української держави по соціальному захисту і соціальній допомозі людям, яким вона потрібна, також групам і соціальним верствам;
- проаналізувати досягнення у сфері соціальної підтримки населення в XIX-XXст., в часи радянської влади та в сучасний період; охарактеризувати специфіку соціальної роботи в країнах сучасної Європи та Америки.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) **загальних (ЗК)**: здатність і готовність до оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів людяності і толерантності;

уміння розглядати суспільні явища в розвитку і конкретних історичних умовах і розуміти сутність та принципи розвитку суспільства, природи і мислення;

уміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати соціальні, економічні, правові, політичні, екологічні, культурні та інші події та явища.

б) **фахових загальних (КФЗ)**: здатність до застосування історичних знань;

вміти виявляти та виставляти по хронології історичні події;

вміти використовувати історичні знання для розуміння професійної діяльності.

в) **спеціальних фахових (КФС)**: здатність оцінювати соціально-політичні процеси, пов'язані з історичним розвитком держави;

здатність аналізувати суспільно-історичні процеси становлення і розвитку держави;

здатність до розуміння виникнення організації та історії функціонування системи соціального захисту і соціальних служб.

Вимоги до рівня знань та умінь соціального працівника витікають з міжнародних вимог до кваліфікації соціального працівника. Згідно із «Стандартом кваліфікації практичної соціальної роботи» йому необхідно мати уяву про історію соціальної роботи.

Соціальний працівник повинен знати:

- специфіку роботи в різному соціальному середовищі;
- використовувати передовий вітчизняний та зарубіжний досвід соціально-культурної діяльності;
- основні психічні функції та їх фізіологічні механізми, співвідношення природних і соціальних факторів у становленні психіки, розуміти значення волі та емоцій, потреб і мотивів, а також несвідомих механізмів у поведінці людини;
- дані наукових досліджень стосовно особистості, її формування в процесі соціалізації, основні закономірності та

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**:

1. Історію розвитку соціальної допомоги та соціальної роботи за кордоном від античного суспільства до наших днів.

2. Історичні етапи розвитку вітчизняної соціальної роботи.

3. Основні напрямки, школи та представників західної та вітчизняної соціальної роботи.

Вміти:

1. Аналізувати основні здобутки та визначати проблеми кожного із історичних етапів в розвитку соціальної роботи.

2. Розрізняти особливості і специфіку «закритої» та «відкритої» системи призріння в історії соціальної роботи.

3. Використовувати знання з історії соціальної роботи для поглибленого дослідження теорії і методів соціальної роботи.

Курс «Історія соціальної роботи в Україні та за кордоном» є теоретичною основою для успішного засвоєння інших курсів, таких як «Теорія соціальної роботи», «Менеджмент соціальної роботи», «Технологія соціальної роботи», «Економіка соціальної роботи».

Для студентів ФПРС передбачена самостійна робота. Курс завершується іспитом.

3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Історія соціальної роботи в Україні та за кордоном

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
			<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів ³ ESTS	Галузь знань 1301 соціальне забезпечення	Нормативна	
	Напрямок підготовки 231 Соціальна робота		
Модуль 2		Рік підготовки:	
Змістових модулів 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин 108		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: Аудиторних _34_ самостійної роботи студента _20_	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	34	
		Практичні, семінарські	
		20	.
		Лабораторні	
			.
		Самостійна робота	
		54	.
НДЗ:		год.	
Вид контролю: підсумкове тестування (Іспит)			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання 54/54

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
1. Історичний розвиток соціальної роботи як науки.												
Тема 1. Періодизація зарубіжної історії соціальної роботи	10	4				6						
Тема 2. Соціальна допомога в давніх суспільствах.	18	4	7			7						
Тема 3. Історичний розвиток соціальної підтримки та допомоги за кордоном.	14	5	3			6						
Тема 4. Сучасний стан соціальної роботи за кордоном.	12	6				6						
Разом за змістовим модулем 1	54	19	10			25						
Модуль 2.												
Історичний розвиток фахової соціальної роботи в Україні.												

Тема 5. Періодизація вітчизняної соціальної роботи.	18	5	3			10						
Тема 6. Історичний розвиток вітчизняної теорії соц. роботи та соц. допомоги як виду практичної діяльності.	18	5	4			9						
Тема 7. Характеристика сучасного етапу розвитку соціальної роботи як професійного виду діяльності.	18	5	3			10						
Разом за змістовим модулем 2	54	15	10			29						
Усього годин	108	34	20			54						

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ФАХОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗАКОРДОНОМ

Тема 1. Періодизація зарубіжної історії соціальної роботи

Підходи до визначення відліку історії соціальної роботи. Передісторія виникнення соціальної роботи як фахової діяльності. Об'єкт та предмет вивчення історії соціальної роботи. Проблемне поле наукових досліджень з історії соціальної роботи. Історичний розвиток основних систем призріння: «відкритої» та «закритої». Типи призріння: приватний (індивідуальний), груповий, суспільний (зокрема громадський та церковний), державний.

Періодизація зарубіжної соціальної історії соціальної роботи: архаїчний, філантропічний, період суспільної благодійності, період державної благодійності, період соціальної роботи.

Тема 2. Соціальна допомога в давніх суспільствах

Прояви соціальної допомоги у Вавилоні, Давньому Єгипті, Давньому Китаї, Греції та Римі. Система допомоги в давніх іудейських та перших християнських общинах. Общинні принципи життєдіяльності і язичницький світогляд як основа взаємодопомоги у давніх слов'ян. Основні форми допомоги у давніх слов'ян

Тема 3. Донауковий етап становлення соціальної роботи в Західній Європі

Донауковий етап становлення соціальної роботи в Західній Європі (формування дохристиянських та християнських уявлень щодо соціальної допомоги). Науковий етап становлення соціальної роботи: формування теорії соціальної роботи до 1920 р. Теоретичні підходи до теорії соціальної роботи у 1921–1945 рр. Теорія соціальної роботи у 1945–1960 рр. Теоретичні

проблеми соціальної роботи у 1960 – 1990 рр. Сучасний етап розвитку теорії соціальної роботи.

Професіоналізація соціальної роботи. Розробка першої методики в соціальній роботі (1920–1940рр.). Наглядачі на підприємствах та надомні візитери. Вплив праці М. Річмонд «Соціальний діагноз» на вироблення першої методики в роботі соціального працівника. Передумови зародження професії соціального працівника. Виникнення перших соціальних шкіл.

Переорієнтація в роботі соціальних працівників під впливом З. Фрейда та К. Роджерса. Популяризація методики «case – work», Зростання важливості соціально – психологічного аспекту в соціальній роботі.

Тема 4. Сучасний стан соціальної роботи за кордоном

Вплив нового міжнародного поділу ринку праці на суспільство в цілому та соціальний статус окремого громадянина. Зростання кількості існуючих соціально – вразливих верств населення та поява нових клієнтів у соціальних працівників. Інтегрований підхід до кожної проблеми.

Модуль 2. Історичний розвиток фахової соціальної роботи в Україні

Тема 5. Періодизація вітчизняної соціальної роботи

Періодизація вітчизняної соціальної роботи: архаїчний період благодійності, період суспільної (громадської, церковної) благодійності, період церковне – державної благодійності, період державної благодійності, період соціального планування, період соціальної роботи. Поява ідей допомоги та підтримки в стародавній період. Формування теоретичних підходів щодо суспільного і приватного піклування. Законодавство та традиційні християнські догмати стосовно милосердя. Становлення наукової парадигми суспільного піклування на межі XVII – XVIII століть. Основні теоретичні проблеми «трудової допомоги». Формування нової парадигми знання про соціальне піклування в соціалістичному суспільстві.

Тема 6. Історичний розвиток вітчизняної теорії соціальної роботи та соціальної допомоги як виду практичної діяльності

Еволюція вітчизняної парадигми соціальної роботи. Історичні форми вітчизняної парадигми соціальної роботи та їх парадигматичні характеристики. Архаїчна, конфесійна, державна, громадське – державна, соціетальна та професійна парадигма соціальної роботи, їх соціально – економічна та культурна зумовленість.

Соціальна допомога та взаємодопомога у прадавніх славянських общинах. Основні тенденції благодійності в Київській Русі (XX – XIII ст.). Державне піклування в Україні: становлення та розвиток (друга половина XXII - перша половина XIX ст.). Благодійні громади та союзи в соціальному піклуванні України (друга половина XVIII - початок XX ст.). Пприватна благодійність. Міське самоуправління кінці XIX – XX ст.. і його соціальна роль. Церковне – монастирська благодійність XVIII – XX ст.. Державне забезпечення з 1917 по 1991 рр. Становлення державного піклування та суспільної благодійності в Одесі (кінець XVIII - 60-ті рр. XIX ст.) Новоросійський університет у розвитку благодійності в Одесі. (друга половина XIX – початок XX ст.)

Тема 7. Характеристика сучасного етапу розвитку соціальної роботи як професійного виду діяльності

Традиції соціального захисту громадян в УРСР, їх вплив на становлення науки «соціальна робота». Діалектика взаємодії тенденцій сучасної світової науки «соціальна робота» з особливостями її становлення та розвитку в Україні. Становлення наукових підходів до соціальної роботи в незалежній Україні.

Зміни парадигми соціального захисту при переході до ринкових відносин. Система соціального захисту громадян у сучасній Україні.

6. Тематика практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Історичний розвиток соціальної роботи як науки.		
1.	<p>Періодизація історії науки як категорії соціальної роботи.</p> <p>Питання для обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Об'єкт, предмет, проблемне поле вивчення історії соціальної роботи. 2. Підходи до визначення історії соціальної роботи. 3. Характеристика основних систем призріння та їх типів. 	2
2.	<p>Тема 2. Соціальна допомога в давніх суспільствах.</p> <p>Питання для обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прояви соціальної допомоги у Вавілоні, Давньому Єгипті, Давньому Китаї, Греції та Римі 2. Система допомоги в давніх іудейських та перших християнських общинах 3. Общинні принципи життєдіяльності і язичницький світогляд як основа взаємодопомоги у давніх слов'ян 	2
3	<p>Історичний розвиток соціальної підтримки та допомоги за кордоном.</p> <p>Питання для обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Парадигма допомоги й підтримки в Європі в період XVI – XVIII ст. 2. Передумови становлення наукової парадигми соціальної роботи за кордоном. 3. Основні підходи до соціальної роботи в Західній Україні. 4. Передумови зародження професії соціального працівника. 5. Шляхи становлення професії соціального працівника в Західній Європі. <p style="text-align: center;">Критичний аналіз методики case – work.</p>	2
4	<p>Сучасний стан соціальної роботи за кордоном</p> <p>Питання для обговорення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вплив нового міжнаціонального поділу праці на роль і статус соціального працівника в суспільстві. 2. Соціальна робота і соціальні програми в країнах 	1

	Європи. 3. Соціальна робота і соціальні програми в США.	
	Разом за модулем 1	7
Модуль 2. Історичний розвиток фахової соціальної роботи в Україні		
5.	Періодизація історії вітчизняної соціальної роботи. Питання для обговорення: 1. Порівняльний аналіз періодизації зарубіжної та вітчизняної соціальної роботи. 2. Філософія допомоги як базова концептуальна ідея в становленні вітчизняних теорій соціальної роботи. 3. Передумови розвитку сучасного етапу вітчизняної соціальної роботи. 4. Відображення державно – громадської опіки в теоретичних засадах соціальної роботи. 5. Медико – соціальні підходи до соціальної роботи в повоєнні роки.	1
6.	Історичний розвиток вітчизняної теорії соціальної роботи та соціальної допомоги як виду практичної діяльності. Питання для обговорення: 1. Основні тенденції княжого піклування з X по XIII ст. 2. Інститут церкви як носій державної ідеології та філософії допомоги. 3. Історичні тенденції світської благодійності. 4. Передумови становлення державного забезпечення на початку XX ст.	1
7.	Характеристика сучасного етапу розвитку соціальної роботи як професійного виду діяльності. Питання для обговорення: 1. Система соціального захисту в сучасній Україні. 2. Становлення державного піклування та суспільної благодійності в Одесі (кінець XVIII - 60-ті рр. XIX ст.) Новоросійський університет у розвитку благодійності в Одесі. (друга половина XIX – початок XX ст.) 3. Діяльність благочинних організацій в Україні сьогодні. Еволюція людських потреб в умовах сучасної трансформації українського суспільства.	1
	Разом за модулем 2	3
	Усього годин	20

9. Самостійна робота

№зп	Назва теми	Кількість годин
1	Основні тенденції у сфері соціальної допомоги європейських країн. Зміна статусу особи, яка потребує допомоги. • Утвердження державно-адміністративної, розвиток громадської і приватної форм допомоги.	6
2	Суть процесу професіоналізації. Основоположники соціальної роботи за рубежом. Перші вітчизняні спроби професіоналізації соціальної роботи.	5
3.	Основні положення концепції «держави загального добробуту» («соціальної держави»). Моделі соціальної політики і соціальної практики та їх вплив на соціальну роботу. Соціальна робота як інструмент контролю. Сучасні тенденції розвитку ідей «держави загального добробуту».	6
4.	Розвиток питань суспільної допомоги в християнській літературі і звичаєвому праві давньоруської держави.	6
5.	Благодійність як важливий соціальний атрибут державності. Наукові дослідження соціальних проблем та їх роль у розробці питань суспільної допомоги.	6
6.	Становлення індивідуального методу соціальної роботи. Особливості практичної роботи на індивідуальному рівні згідно з концепціями діагностичної та функціональної шкіл. Виникнення групового та обцинного методу. Взаємозв'язок американських і європейських традицій соціальної роботи. Обґрунтування практики соціальної роботи в основних теоретичних моделях.	8
7.	Характеристика категорій клієнтів соціальної роботи. Методи та форми соціальної роботи. Управління та менеджмент у соціальній роботі	8
8.	Формування системи громадських об'єднань в Україні як атрибуту латентної державності. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання.	9
Усього годин		54

13. Список рекомендованої літератури

Базова

1. Антология социальной работы в России / Сост. Фирсов М. В. – М., 1994 – 1995.
2. Андреева И. Н. Очерки истории социальной помощи в России (X - начало XX века). – М., 1996.
3. Аничков Е. В. Язычество и Древняя Русь. СПб., 1914.
4. Бадя Л. В., Демина Л. И. и др. Исторический опыт социальной работы в России. – М., 1994.
5. Бернлер С. И и др. Теория социально – психологической работы. – М., 1992.
6. Введение в законодательство о социальной защите в странах – членах Европейского сообщества. – М., 1995
7. Взаимосвязь социальной работы и социальной политики. – М., 1997.
8. Григорьев С. И. и др. Теория и методология социальной работы. – М., 1994.
9. Горілій А. Г. Історія соціальної роботи: Навчальний посібник. – Тернопіль: «Астон», 2004.
10. Дорье Ж и др. Социальное страхование во Франции. Presses, 1983.
11. Добročинна діяльність і меценатство в Україні. – К., 2003.
12. Иванова Е. В. и др. Зарубежный опыт социальной работы в рамках российской благотворительности. – М., 2001.
13. Козлов А. А. Социальная работа за рубежом: состояние, тенденции, перспективы. – М., 2001.
14. Лукашевич М. П. та ін. Соціальна робота в Україні: теоретико – методичні засади. – К.: МАУП, 2001.
15. Основы социальной работы: учебник. / Под ред. П. Д. Павлюка. – М., 1997.
16. Попович Г. Соціальна робота в Україні і за рубежом. – Ужгород: Гражда, 2000.

17. Прюс Ф. и др. Социальное государство и социальная система в ФРГ. Грайфсвальд, 1998. Панова А. М. и др. – М., 1997.
18. Саппс М. и др. Опыт социальной работы. – М., 1994.
19. Социальная работа в Германии и Австрии./ Под ред. Зимней И. А. – М., 1992.
20. Фирсов М. В. Методологические проблемы институционализации социальной работы. – М., 2000.
21. Фирсов М. В. Социальная работа в России: теория, истоки, общественная практика, – М., 1996
22. Холостова Е. И. Генезис социальной работы в России. – М., 1994.
23. Энциклопедия социальной работы: в 3т. – М., 1994.

Допоміжна

1. Бернлер Г. и др. Теория социально – психологической работы, – М., 1992.
2. Блок М. Короли – чудотворцы. – М., 1998.
3. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения: в 2 т. – М., 1979.
4. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура средневекового большинства. – М., 1990.
5. Жуков В. И. Российское образование: истоки, традиции, проблемы. – М., 2001.
6. Карсавин Л. П. Монашество в Средние века. – М., 1992.
7. Клибанов А. И. Духовная культура средневековой Руси. – М., 1994
8. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. – М., 1992.
9. Мей Р. Искусство психологического консультирования. – М.: Класс, 1994.
10. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики. – М., 2001.
11. Нещеретный П. И. Исторические корни и традиции развития благотворительности в России. – М., 1998.
12. Нельсон – Джоунс Р. Теория и практика консультирования. СПб, 2000.

13. Новикова С. С. Институционализация академической социологии в России и на рубеже веков. – М., 2000.
14. Обучение социальной работе: Преемственность и инновации./ под. ред. . Ш. Рамон и др.. – М.,1996.
15. Павлов – Сильванский Н. Проекты реформ в записках современников Петра Великого: Опыт изучения русских проектов и неизданных текстов. – М., 2000.
16. Роджерс К. Взгляд на психотерапию, становление человека, – М.,1994.
17. Социальная политика Швеции. – М., 1999.
18. Социальное обеспечение в зарубежных странах. – М., 1998.
19. Трудотерапия в Великобритании и Франции. – М., 2000.
20. Тебиев Б. К. На рубеже веков. – М., 1996.
21. Фроянов И. Я. Древняя Русь. СПб., 1995.
22. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы. –М.:Владос, 2000.
23. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. – М., 1980.
24. Ястрибицкая А. Л. Средневековая культура и город в новой исторической науке. – М., 1995.

Зміст

Вступ.....	3
Зміст курсу.....	7
Тематика лекцій.....	10
Плани семінарських занять.....	13
Список рекомендованої літератури.....	16

Навчальне видання

Гладченко Світлана Володимирівна

**ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ
ТА ЗА КОРДОНОМ**

**Методичні вказівки з курсу
для самостійної роботи студентів очної форми навчання
напряму підготовки 231
«Соціальна робота»**

За редакцією автора

Підп. до друку _ .06._2018. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 1,28. Тираж 25_. Зам. № 1223.